

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

20 травня 2022 р. індекс EUR 50/5634/2022

МІСІЯ ВИСОКОГО РІВНЯ В УКРАЇНУ ГЕНЕРАЛЬНОЇ СЕКРЕТАРКИ АІ ЗАЯВА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МІСІЇ

ВСТУП

Делегація Amnesty International на чолі з генеральною секретаркою організації Аньєс Калламар перебувала в Україні з офіційним візитом з 30 квітня по 6 травня 2022 року. Мета візиту складалася з чотирьох аспектів:

- опублікувати останні дані, зібрані Amnesty International, що стосуються воєнних злочинів та інших порушень норм міжнародного гуманітарного права, включаючи позасудові страти у Бучі та авіаудари по цивільній інфраструктурі в Бородянці;
- взяти участь в обговоренні питань міжнародного правосуддя для України та у відповідних ініціативах, а також сформулювати рекомендації Amnesty щодо притягнення до відповідальності винних у воєнних злочинах та злочині агресії;
- продемонструвати міжнародну солідарність із народом України, правозахисниками, колегами Amnesty з України, зокрема з тими, хто залишається на території України;
- наголосити на важливості глобальної солідарності: події в Україні призвели до серйозних проблем, які виходять далеко за межі Європи та впливають на цілий світ. Це вимагає глобального лідерства та глобальної солідарності, зокрема і з боку глобального Півдня. Враховуючи цю обставину, ми також постаралися відповісти на звинувачення, що лунають на адресу Заходу, про подвійні стандарти щодо реакції на українську кризу.

Генеральна секретарка АІ щиро вдячна українській владі за готовність до взаємодії та підтримку протягом візиту, зокрема високопосадовцям з Офісу Президента, Міністерства закордонних справ, Міністерства юстиції, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерства охорони здоров'я, а також Уповноваженої з прав людини та Урядової уповноваженої з питань гендерної політики.

Генеральна секретарка та її делегація особливо вдячні людям, права людини яких були порушені, та постраждалим від воєнних злочинів, з якими вони зустрілися в Бучі та Бородянці, а також представникам і представницям українських громадських організацій.

Делегація також зустрічалася із колегами з офісу Amnesty International в Україні в приміщенні організації —

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

це була дуже емоційна зустріч для всіх присутніх.

Генеральна секретарка надає висновки за підсумками візиту та хоче привернути увагу до низки питань, якими вона займалася під час відвідування країни.

КОНТЕКСТ МІСІЇ

Російський парламент 22 лютого 2022 року визнав незалежність підтримуваних Росією самопроголошених «Луганської та Донецької Народних Республік» («ЛДНР»), розташованих на Донбасі на сході України. Потім парламент схвалив використання збройних сил Російської Федерації за межами країни, в Україні, наголосивши, що це «спрямовано на встановлення миру».

Таким чином, Росія вдруге зробила крок до відкритої окупації суверенної України. Перший крок було зроблено у 2014 році з окупацією та незаконною анексією Криму та початком російської військової присутності на сході України, яка при цьому заперечувалася на офіційному рівні. Такі дії підривають суверенітет та територіальну цілісність України та порушують норми міжнародного права та міжнародні угоди, включаючи Мінські угоди 2014–2015 років, у яких Донбас визнається частиною України. Цей крок також анулював домовленість про припинення вогню, досягнуту в рамках Мінських угод, і перекреслив можливість мирного врегулювання восьмирічного збройного конфлікту між українськими військами та сепаратистами, яких підтримує Росія. Мінські угоди, підписані представниками Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Росією, Україною та так званими «ЛДНР», були також схвалені резолюцією Ради Безпеки ООН. Вони передбачали створення значної автономії для цих двох регіонів у складі України.

Двадцять четвертого лютого 2022 року Росія почала повномасштабне вторгнення в Україну: її війська перетнули кордон і почали завдавати ударів по військових цілях поблизу і всередині великих міст, а частина російських сил вранці того ж дня з'явилася вже на підступах до Києва. За останні два місяці російське вторгнення в Україну викликало найбільшу кризу біженців у Європі з моменту закінчення Другої світової війни та призвело до незліченних порушень норм міжнародного гуманітарного права та в галузі прав людини.

На момент написання заяви територію України покинули понад 4 мільйони людей, і [ця кількість постійно зростає](#). Як внутрішньо переміщені особи офіційно зареєструвалися 3,8 мільйона людей, але реальна кількість, ймовірно, набагато вища. За підрахунками Міжнародної організації з міграції, починаючи з 2014 року кількість внутрішньо переміщених українців досягла 7 мільйонів.

Організація Amnesty International, як і багато інших, задокументувала безліч військових злочинів та інших порушень норм міжнародного гуманітарного права, скоєних переважно російськими військами, зокрема:

- напади невідповідного та невибіркового характеру, що призвели до загибелі та поранень мирних жителів;
- позасудові страти, тортури у районах, які перебували під окупацією російських військ до відведення;
- використання військової тактики облоги, що супроводжується постійними невибірковими ударами по

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

густонаселених районах, особливо у Маріуполі;

- застосування касетних боеприпасів, заборонених міжнародним правом;
- порушення роботи комунальних систем і систем зв'язку;
- знищення цивільної інфраструктури;
- занепокоєння у зв'язку з обмеженням доступу до ліків та медичної допомоги;
- свавілля щодо військовополонених (також з боку українських сил).

Зусилля щодо організації безпечних гуманітарних коридорів для евакуації цивільних осіб стикаються з великими перешкодами. Багато українських цивільних не можуть покинути райони в облозі через побоювання нападу російських сил, а деяких із них застрелили під час спроби втекти в безпечніше місце.

Залишаються великі побоювання щодо східної частини України, в якій зараз точаться найбільш інтенсивні бої. Звучать численні заяви про примусове транспортування та депортації населення з окупованих територій.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Російське вторгнення в Україну порушує норми міжнародного права, у тому числі частину статті 2 Статуту ООН, яка забороняє застосування сили в міжнародних відносинах, а також норми міжнародного права в галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права. Як зазначено вище, агресія призвела до грубих порушень норм гуманітарного права та права в галузі прав людини, і Amnesty вважає чимало з цих порушень військовими злочинами.

Російські напади на Україну є злочином агресії та підпадають під визначення з резолюції 3314 Генеральної Асамблеї ООН: *«вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона носила, що є результатом такого вторгнення або нападу або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави чи її частини»*.

У Римському статуті агресія вважається злочином у рамках міжнародного права, що належить до сфери компетенції МКС, і означає *«планування, підготовку, ініціювання або здійснення особою, яка може фактично здійснювати керівництво або контроль за політичними або військовими діями держави, акту агресії, що в силу свого характеру, серйозності та масштабів є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй»*.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

КРАЇНА, ДЕ ТРИВАЮТЬ ВЕЛИКОМАСШТАБНІ АКТИВНІ БОЙОВІ ДІЇ

Україна — країна, яка воює, і де військові завдання переважають над усіма іншими. Серед іншого, це означає, що зараз військове керівництво, керівництво спецслужб та Міністерство оборони мають набагато більший вплив у низці питань, ніж у мирний час, у тому числі у питаннях законодавства про співпрацю з

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

МКС, ратифікації Римського статуту, обміну полоненими у випадках, коли російські полонені також можуть бути можливими воєнними злочинцями або свідками воєнних злочинів тощо.

За наявною інформацією, безпосередньо військова операція коштує бюджету країна 5 мільярдів доларів США на місяць, а на відновлення потрібно буде витратити ще сотні мільярдів.

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ІНШІ ПОРУШЕННЯ

На момент від'їзду делегації правоохоронні органи України відкрили понад 9602 справ про ймовірні порушення норм міжнародного гуманітарного права, включаючи воєнні злочини. За наявною інформацією, кількість таких справ зростає з кожним днем, а також до цієї цифри не включено порушення, що відбуваються в регіонах з активними бойовими діями, які перебувають поза досяжністю української влади (наприклад, Маріуполь та Сєвєродонецьк). Влада також створила онлайн-платформу, за допомогою якої громадяни можуть повідомляти про злочини, пов'язані з війною, і на момент візиту на неї надійшло понад 30 тисяч звернень.

Делегація відвідала Бучу і Бородянку, де систематичні злочини російських сил під час окупації включали як незаконні напади, так і навмисні вбивства цивільних осіб. Делегація провела зустрічі із рідними людей, убитих під час жорстоких нападів, життя яких назавжди змінилося через російське вторгнення. Одна людина втратила п'ятьох членів родини; одна мати втратила трьох членів родини. У Бучі делегація поспілкувалася з очевидцями подій та з родичами позасудово страчених людей, зокрема і п'ятьох людей, яких вбили в ході різних розправ в тому самому житловому районі.

Люди, які пережили окупацію, у тому числі родичі загиблих, вимагали правосуддя. Спілкуючись із делегацією, співрозмовники висловлювали побоювання щодо збору та обробки людських останків, неналежної їх ідентифікації; вони також скаржилися, що не завжди проводиться збір ДНК і що їх недостатньо інформують.

Офіційні посадові особи визнали, що з огляду на масштаби злочинів та їх характер, правоохоронні, слідчі органи та криміналістична експертиза працюють на межі можливостей та що їхніх сил, розрахованих на мирний час, просто не вистачає. Крім того, зазначався конфлікт пріоритетів: місцевій владі потрібно якнайшвидше розчистити завали, тоді як правоохоронним органам важливо забезпечити збереження доказів.

Можливостей може не вистачити, щоб оперативно виконати всю необхідну роботу зі збирання доказів, оскільки на місцях злочинів все підпорядковане діям ДСНС та потребам розмінування.

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

Стверджується, що в районах, які перебували під контролем російських сил, було поширеним сексуальне насильство, оскільки обставини сприяли сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом. Водночас делегації розповіли, що лише кілька постраждалих не побоялися заявити про те, що сталося, а згоду на оприлюднення власної особи з метою кримінального переслідування винуватців дали взагалі одиниці. Про 10–15 випадків повідомила Уповноважена з прав людини, оскільки ті, хто зверталися по психологічну

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

допомогу на спеціальну гарячу лінію (можливо, на відміну від більшості інших), були готові ділитися інформацією про себе; неурядові організації задокументували загалом 16 випадків. Національна поліція прийняла заяви та порушила кримінальні справи у зв'язку з 10 випадками (кількість потерпілих тут може перевищувати 10), передавши їх потім Службі безпеки України (СБУ). Делегацію також поінформували, що розслідування випадків сексуального насильства перебуває у віданні СБУ (оскільки вона займається всіма воєнними злочинами), а не поліції, тому вони також могли порушити справи, про які нам нічого не відомо.

Чимало інших співрозмовників зазначали, що потерпілі не хочуть ні про що заявляти та розповідати з різних причин, починаючи від стигматизації, пов'язаної зі злочином сексуального насильства, і закінчуючи недовірою владі. Про деякі випадки, які не розкривають постраждали, відомо зі слів очевидців. У поліції створено спеціальну робочу групу з метою налагодити довіру з постраждалими та переконати їх подати заяви.

Багато хто з тих, з ким зустрічалася делегація, наголошували, що зараз головне — створювати безпечні умови для подання заяв про злочини, а також розширювати можливості правоохоронних органів на місцях та навчати їх опитування потерпілих та свідків.

ГУМАНІТАРНІ КОРИДОРИ

Як розповіли делегації, на момент її візиту українська сторона запропонувала відкрити 394 гуманітарних коридорів, а згода Росії була отримана на 321. Однак реалізовано було лише 155. Роботі гуманітарних коридорів насамперед перешкоджала неможливість гарантувати їхню безпеку, а також конфіскація транспортних засобів, захоплення водіїв та інші дії російських сил. Делегація не мала можливості перевірити ці цифри та висновки.

Червоний Хрест сприяє безпечному виходу цивільного населення з населених пунктів в облозі через тимчасові гуманітарні коридори, зокрема із Сум та Маріуполя. Починаючи з березня за допомогою Червоного Хреста вдалося забезпечити евакуацію звідти в інші частини України понад 10 тисяч цивільних.

Проте, враховуючи нестачу безпечних гуманітарних коридорів, багатьом українцям доводиться самотійно організовувати евакуацію з точок, постраждалих від конфлікту, без жодної офіційної допомоги. По деяких таких неофіційних колонах російські війська відкривали вогонь, що призводило до загибелі цивільних осіб.

ПОВОДЖЕННЯ З ЛЮДСЬКИМИ РЕШТКАМИ

Делегації повідомили про численні випадки того, як російська сторона не бажає забирати тіла своїх убитих бійців попри відповідні прохання української сторони. Ми не можемо ні підтвердити, ні спростувати цю інформацію, проте про це говорять дуже багато, і висловлюються припущення, що таким чином російська сторона намагається занижувати офіційні втрати.

ЗБИТКИ ТА ЗНИЩЕННЯ МАЙНА

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

Було створено систему, яка дозволяє людям через інтернет реєструвати свої вимоги компенсації збитків у зв'язку зі втратою майна та бізнесів. Висловлювалося занепокоєння у зв'язку з планами відновлення, а також наголошувалося на важливості участі місцевих жителів у процесах прийняття рішень щодо майбутнього зруйнованих будинків. Постраждалі мріють, щоб їхні будинки були відновлені там само, де вони були раніше, і в тому ж вигляді, але побоюються, що місцева влада може мати інші плани.

Всім тим, з ким спілкувалася делегація і чиє житло було знищено чи серйозно постраждало, доводиться тепер жити у рідних чи друзів. Один представник влади визнав, що люди практично не мають іншого виходу, окрім як розраховувати лише на власні сили, бо виплати компенсації та/або нового житла всім доведеться чекати довго. Крім того, визнавали, що попереду чекають ще складніші часи, зокрема й після війни, тому що у людей «закінчуються заощадження та резерви».

РОЗСЛІДУВАННЯ ТА КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Делегація визнає, що в умовах, що склалися, забезпечення правосуддя стає дуже складним завданням. Серед наших співрозмовників і співрозмовниць ми побачили велику відкритість до пошуку рішень, до порад і пропозицій, зокрема й на основі висновків, зроблених з інших кризових ситуацій.

Делегації розповіли, що українські посадові особи у пріоритетному порядку порушують кримінальні справи, якщо:

- вони стосуються злочину агресії;
- вони являють собою воєнні злочини, скоєні в районах, куди мають доступ слідчі та прокурори;
- встановлено особу підозрюваних.

Як розповіли делегації, на момент візиту було встановлено особу 10 можливих злочинців, і прокуратура передала матеріали двох справ до суду для заочного розгляду, у тому числі справу одного російського військовослужбовця, який, ймовірно, вбив чотирьох цивільних осіб, одного з яких він перед цим катував.

Нам неодноразово повторювали, що слідство має намір дотримуватися «стандартів Римського статуту». Крім того, для надання допомоги слідству та криміналістичної експертизи на місцях працюють міжнародні команди експертів із Франції, Словенії та Литви, хоча параметри їхньої діяльності в рамках складно організованих розслідувань та кримінальних переслідувань ще потрібно буде уточнити чи підсилити.

До розслідування, збору доказів та забезпечення кримінального переслідування вже залучена ціла низка національних міністерств та відомств. Як вдалося встановити делегації, це Міністерство внутрішніх справ (поліційні розслідування), СБУ, Міністерство охорони здоров'я (судмедекспертиза), Міністерство юстиції, прокуратури, місцева влада (переміщення тіл у морги та поховання). Як стало відомо делегації, складно збирати величезну кількість наявних доказів, і це лише ускладнюється поганою організацією роботи на місцях злочинів. Інфраструктури для ефективної роботи іноземних експертів-криміналістів немає.

НАЦІОНАЛЬНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

Деякі наші співрозмовники та співрозмовниці визнавали, що в українському законодавстві, можливо, не вистачає бази для розслідування воєнних злочинів та злочинів у рамках міжнародного права (включаючи міжнародне гуманітарне право) та для кримінального переслідування за них.

Ось деякі проблеми:

- Наразі в Кримінальному кодексі України відсутні відповідні злочини (воєнні злочини та злочини проти людяності). Цю проблему міг би вирішити закон №2689, який передбачає внесення до Кримінального кодексу злочинів агресії, геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів, а також поправки до Кримінально-процесуального кодексу. Його повністю прийняв парламент у травні 2021 року, але досі не підписав президент. Як нам повідомили, це пов'язано з протидією з боку військових (військові подібним чином заперечують проти ратифікації Римського статуту), і закон не буде підписаний.
- Щоб заповнити цю правову прогалину Кабінет Міністрів України запропонував законопроект №7290, який доповнює необхідними положеннями Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси, але звужує можливості для притягнення до відповідальності командирів¹: у ньому відсутня кримінальна відповідальність для військових командирів та інших начальників, які здійснюють фактичне керівництво, за незапобігання міжнародним злочинам підлеглих та їхню бездіяльність, коли вони не знали, але мали б знати про злочини підлеглих, враховуючи наявну в них інформацію. Українські громадські організації закликають владу терміново закрити цю правову прогалину та ратифікувати Римський статут (в обох випадках, як нам сказали, для цього будуть потрібні переговори з військовим керівництвом України).

У вівторок 3 травня, коли місія ще тривала, український парламент ухвалив закон №7304 про співпрацю з Міжнародним кримінальним судом (МКС). Відповідний «Проект Закону про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України про співпрацю з Міжнародним кримінальним судом» було внесено на розгляд 20 квітня Кабінетом Міністрів України. Він спрямований на реалізацію частини 9 Римського статуту, яка регулює співпрацю української влади з МКС та зокрема дає суду можливість проводити кримінально-процесуальні дії на території України.

Однак в ухваленому законі не йдеться про ратифікацію Римського статуту, і він, мабуть, застосовуватиметься лише для кримінального переслідування за злочин збройної агресії з боку Російської Федерації чи іншої країни проти України. Це повністю суперечить принципу неупередженості та йде всупереч юрисдикції МКС щодо всіх людей, які перебувають на території України.

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ: ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВИХ ПРОЦЕСІВ

¹ Центр громадянських свобод, Євромайдан SOS: новий законопроект уряду р.н. 7290 штучно звужує можливості для притягнення до відповідальності військових командирів та цивільних начальників Російської Федерації за воєнні злочини, 21 травня 2022, <https://ccl.org.ua/claims/evromajdan-sos-nedoskonalyj-zakonoprojekt-uryadu-pozbavyt-ukrayinu-mozhlyvosti-prytyagaty-do-vidpovidalnosti-za-voyenni-zlochyny-rosijskoyi-armiyi/>

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

Після російського вторгнення було реалізовано численні дипломатичні ініціативи, зокрема наступні:

- резолюції Генеральної Асамблеї ООН про засудження зокрема агресії, про гуманітарні коридори, а також про тимчасову зупинку членства Росії в Раді ООН з прав людини (РПЛ);
- резолюції РПЛ про створення комісії з розслідування;
- спеціальні сесії РПЛ;
- спеціальні сесії Ради Безпеки ООН;
- заяви спеціальних процедур ООН із засудженням вторгнення, воєнних злочинів та порушень прав людини в Україні та Росії, а також заклики створити мандат спеціального доповідача щодо Росії;
- заяви органів, що стежать за виконанням договорів, про расову дискримінацію щодо тих, хто рятується від війни;
- резолюції Ради Європи із засудженням агресії та виключення Росії зі складу організації;
- розслідування Московським механізмом ОБСЄ воєнних злочинів і злочинів проти людяності.

На момент візиту делегації вже були доступні такі механізми кримінального та судового переслідування, деякі з яких вже працювали над однією чи кількома справами: національні слідчі органи та національні суди, Міжнародний кримінальний суд (МКС), Міжнародний суд ООН, суди іноземних юрисдикцій та інші міжнародні механізми.

Український парламент ухвалив закон №7304 про співпрацю з МКС (див. вище). Делегація запитувала про розподіл навантаження між національними органами та МКС, але це питання поки що перебуває на стадії опрацювання та переговорів. Однак вирішено, що МКС не займатиметься переслідуванням за злочин агресії, тому що Римський статут не дає йому юрисдикції щодо злочину агресії, скоєного країною, яка не приєдналася до цього статуту, зокрема Росією.

Наразі 16 країн розпочали власні розслідування злочинів, скоєних на українській території, зокрема використовуючи принцип універсальної юрисдикції.

ІНШІ МЕХАНІЗМИ

Своєю резолюцією 49/1, прийнятою 4 березня 2022 року, РПЛ ухвалила в терміновому порядку заснувати незалежну міжнародну комісію з розслідування подій в Україні у складі трьох експертів і експерток з прав людини. Комісія з розслідування отримала широкі повноваження, які, серед іншого, дозволяють їй розслідувати всі можливі порушення та утиски прав людини та порушення міжнародного гуманітарного права та пов'язані з ними злочини в контексті агресії проти України, вчиненої Російською Федерацією, та встановити факти, обставини та базові причини будь-яких таких порушень та утисків. Вона також зможе здійснювати узагальнення та аналіз доказів таких порушень та утисків на випадок будь-яких майбутніх судових розглядів. Відповідно до свого мандату, комісія вноситиме рекомендації, зокрема щодо заходів щодо притягнення винних до відповідальності, для того, щоб покласти край безкарності та забезпечити притягнення винних до відповідальності (за потреби — до індивідуальної кримінальної відповідальності) та доступ постраждалих до правосуддя. Перша усна доповідь для РПЛ очікується у вересні 2022 року, письмова — в березні 2023 року, а доповідь для Генеральної Асамблеї ООН — на 77-й сесії Генасамблеї.

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

Делегація Amnesty також поспілкувалася з українськими високопосадовцями, щоб обговорити майбутні юрисдикції чи мандати міжнародних чи гібридних трибуналів, зокрема щодо воєнних злочинів і злочину агресії. У зв'язку з війною Росії проти України з'явилася низка пропозицій та варіантів, що потребують уважного вивчення; деякі з них стосуються наслідків притягнення до відповідальності за злочин агресії.

Посадовці, з якими зустрічалася делегація, говорили, що розглядається варіант так званого «Нюрнберзького трибуналу-2». «Спеціальний трибунал для покарання за злочин агресії проти України», організований за нюрнберзькою моделлю, покликаний виправити нинішню ситуацію, в якій МКС не має юрисдикції щодо злочину агресії проти України. Він буде створений за допомогою договору між Україною та країнами-партнерами («союзниками», за словами генеральної прокурорки, яка, зокрема, назвала Польщу, Литву та Велику Британію серед держав, з якими вже тривають відповідні консультації), і цей договір буде відкритий для подальшої ратифікації.

Amnesty висловила побоювання щодо такого підходу, зокрема й через те, що, ймовірно, трибунал буде заснований Радою Європи або невеликою групою європейських країн і тому, ймовірно, лунатимуть звинувачення у подвійних стандартах, вибірковості та однобічності. Вибірковим він стане за визначенням, оскільки займатиметься виключно агресією.

Для повного притягнення до відповідальності та організації ефективних розслідувань та судового переслідування в МКС та на національному рівні конче потрібна співпраця та координація між різними суб'єктами системи правосуддя, які займаються Україною. Враховуючи, що збиранням та забезпеченням збереження доказів в Україні займається безліч різних органів і що це зі значним ступенем ймовірності може призвести до дублювання функцій, всі залучені тут суб'єкти мають максимально співпрацювати та координувати свою діяльність.

РЕПАРАЦІЇ ТА САНКЦІЇ

Уряд країни зіткнувся з величезним фінансовим тягарем: витратами на ведення воєнних дій, ударом по національній економіці, майбутніми витратами на реконструкцію, компенсації та відшкодування збитків. За даними Міністерства юстиції, загальні витрати уряду, прямо та опосередковано пов'язані з війною, становили понад 5 мільярдів доларів США на день. Країні знадобляться сотні мільярдів доларів на відновлення.

Теоретично Росія повинна виплатити репарації за злочини, за які вона несе відповідальність. Різні країни світу запровадили проти Росії цілу низку санкцій. Проте отримати доступ до активів Росії буде важко через норми міжнародного права та національних законодавств. Багатомільярдні золото-валютні резерви Центрального банку РФ заморожені у всьому світі, але на них поширюється імунітет суверенної держави. (З цього принципу є винятки, пов'язані зі злочином агресії, і може бути змога їх ініціювати через міжнародний договір або, можливо, інший механізм, такий як комісія ООН.) На активи російських олігархів поширюються матеріально-правові та процесуальні засоби захисту прав власності, і в будь-якому випадку, щоб виправдати конфіскацію їхніх активів, потрібно продемонструвати, що багатство олігархів пов'язане із веденням війни.

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

Декілька посадовців підтвердили, що попри прийняття законів про компенсації для тих, хто втратив будинки, коштів на їх виплату або відновлення будинків у національному бюджеті немає.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА КОАЛІЦІЯ

До складу делегації входили експерти та експертки з усього світу, щоб підкреслити міжнародний та універсальний характер наслідків війни Росії проти України та необхідність створення глобальної коаліції у відповідь на неї, окрім суто західних країн.

Делегація порушувала це питання на численних офіційних зустрічах і щоразу зустрічала глибоке розуміння такого підходу. Оцінку делегації поділяли багато посадовців, які визнавали, що Україна має більше робити для того, щоб уряди та широка громадськість, особливо на глобальному Півдні, отримували необхідну інформацію та свідчення про конфлікт та розуміли наслідки російської агресії для всього світу.

Як неодноразово зазначали, значна частина світу воліє не висловлюватися з приводу російського вторгнення; дві країни з найбільшим у світі населенням, Китай та Індія, так і не засудили його, натомість звертаючи увагу на «правомірні інтереси в галузі безпеки» обох сторін. Глобальний Південь здебільшого утримується від запровадження санкцій проти Росії, і навіть Туреччина, член НАТО, відмовляється брати участь у зусиллях Заходу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Протягом усього свого візиту в Україну делегація Amnesty незмінно наголошувала на тому, що **агресія Росії проти України має значення для кожного та кожної з нас**. Через неї виникла міжнародна криза, яка потребує глобальної солідарності з постраждалими від неї людьми та рішень, заснованих на глобальному мисленні та загальній відданості їхній реалізації.

Amnesty International продовжить просувати цю ідею щоразу, коли лідери намагатимуться надавати хибну або спотворену інформацію, заявлятимуть, що залякування, агресія та мілітаризація — це краще, ніж верховенство права у світі.

Ми рекомендуємо українським посадовцям більше взаємодіяти з країнами та органами влади за межами західного блоку: з Африканським союзом, з урядами та парламентами країн Африки, Азії та Латинської Америки, щоб розширити коаліцію допомоги та заручитися підтримкою багатьох інших суб'єктів у війні, яка також є війною цінностей.

Делегація Amnesty International закликає змістовно та дієво дотримуватися принципу, що всі особи, які прямо причетні до воєнних злочинів, повинні бути притягнуті за них до кримінальної відповідальності. Згідно з доктриною відповідальності командирів, кримінальне покарання мають понести й вищі керівники, включаючи командирів та цивільних начальників (наприклад, міністрів та керівників держав), які знали або повинні були знати про воєнні злочини підлеглих їм сил, але не доклали зусиль, щоб зупинити їх і покарати

ЗАЯВА AMNESTY INTERNATIONAL

винних.

Насправді цей принцип може реалізуватися далеко ще не відразу, і не в необхідному обсязі. Ми знаємо, що міжнародне правосуддя зазвичай діє повільно. Тому ми закликаємо уряд та всіх тих, хто їх підтримує, чесно, прозоро та правдиво управляти очікуваннями громадськості.

Це не означає, що права постраждалих треба ігнорувати та замовчувати. У постраждалих є право бути почутими, отримати визнання, захист, інформацію та пояснення щодо процесуальних питань. Вони мають право знати правду. Вони мають право брати участь у механізмах та процесах, пов'язаних з майбутнім тих місць, де відбувалися порушення, включаючи, наприклад, будівлі в Бородянці. Люди самі повинні стати рушійною силою меморіальних процесів, незалежно від того, стосуватимуться вони символів, наративів або ритуалів. Необхідно повною мірою дотримуватися їхніх майнових прав. Зрештою, постраждалі повинні мати чітке уявлення про шлях до того моменту, коли будуть повністю реалізовані їхні права на встановлення істини, правосуддя та відшкодування.

У довгостроковій перспективі може виникнути потреба у створенні якогось гібридного чи інтернаціоналізованого механізму, щоб забезпечити притягнення до відповідальності винних у злочинах в Україні з огляду на обмеженість ресурсів та можливостей на національному рівні та на рівні МКС, а також обмеження, пов'язані зі злочином агресії. Ми закликаємо не поспішати зі створенням такого механізму чи трибуналу, а домагатися його міжнародної легітимності, оскільки це також відіграє найважливішу роль у тому, щоби перемога була довготривалою.

Закликаємо владу України зробити наступне:

- забезпечити ефективне, незалежне та неупереджене розслідування злочинів, скоєних усіма сторонами конфлікту;
- ухвалити закони, які створили б основу для повної співпраці з МКС та іншими процесами міжнародного правосуддя;
- розглянути питання про прийняття та зміну національних нормативних актів, щоб привести національне законодавство у відповідність до міжнародного кримінального права та міжнародно-правових стандартів. У цьому контексті є проблемою незмінна відмова від ратифікації Римського статуту, а також законопроект №7290, який залишає правову лакуну в питаннях відповідальності командирів та агресії як «злочину керівництва»;
- терміново розв'язати питання зі слабкими місцями у законодавстві, структурі, можливостях та ін., щоб національні розслідування та судові процеси відповідали необхідним міжнародно-правовим стандартам;
- терміново ратифікувати Римський статут;
- терміново ратифікувати Стамбульську конвенцію.